

Mateusz Dąbroś*

Wyrok w sprawie *Volkswagen* (C-343/19) – czy to już *forum actoris*?

Spis treści

- I. Uwagi wstępne
- II. Dorobek orzeczniczy w ramach art. 7 pkt 2 rozporządzenia 1215/2012
- III. Opinia i wyrok ws. *Volkswagen*
- IV. Wnioski płynące z wyroku ws. *Volkswagen*
- V. Komentarz

Streszczenie

Na przestrzeni lat kwestią bardzo często rozstrzyganą przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest prawidłowa wykładnia art. 7 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, a także jego wcześniejszych odpowiedników. Zwłaszcza pojęcie „miejsca wyrządzenia szkody” budzi rozliczne wątpliwości natury interpretacyjnej. Szczególnego wymiaru nabiera ta kwestia w ramach *private enforcement of competition law* – szkody z tytułu naruszenia prawa konkurencji mogą być bowiem wyrządzone, działaniem jednego sprawcy, różnym podmiotom w różnych miejscach. Wyrok TSUE w sprawie C-343/19 *Volskswagen* z dnia 9 lipca 2020 r. stanowi kolejną już odsłonę zmagających interpretacyjnych orzecznictwa unijnego z wymienionym wyżej przepisem i kolejną próbę dostosowania jego, dość lakonicznego, brzmienia do rozmaitych i skomplikowanych stanów faktycznych. Powstaje jednak pytanie, czy dokonana w ramach wymienionego wyżej wyroku wykładnia nie preferuje zaledwie powodów-poszkodowanych i czy aby nie podąża w kierunku przyjęcia zasady *forum actoris* (właściwości sądu miejsca zamieszkania lub siedziby powoda) w ramach powództw z tytułu naruszenia prawa konkurencji.

Słowa kluczowe: *private enforcement*; naruszenie prawa konkurencji; odszkodowanie; jurysdykcja; miejsce wyrządzenia szkody; *Volkswagen*.

JEL: K13, K21, K41

I. Uwagi wstępne

Odpowiedź na pytanie, jak ustalić prawo właściwe dla roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji oraz jurysdykcję (właściwość sądu) w zakresie dochodzenia tych roszczeń przed sądami krajowymi, rodzi od lat niezmiennie liczne wątpliwości, które są następujące

* Doktor nauk prawnych, adwokat Izby Adwokackiej w Katowicach; ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1776-5136>.

wyjaśniane poprzez orzecznictwo TSUE (lub przynajmniej podejmuje się próby takiej klaryfikacji, z mniejszym bądź większym skutkiem). Przepisy regulujące omawiane zagadnienia oczywiście istnieją – nie mamy więc do czynienia z luką regulacyjną. Przyjęte one jednak zostały stosunkowo dawno i nie wydają się być dostosowane do stanów faktycznych dotyczących naruszenia prawa konkurencji. Roszczenia odszkodowawcze z tytułu naruszenia reguł konkurencji przeżywają obecnie rozkwit, zarówno jeśli chodzi o nowe regulacje prawne ich dotyczące, jak i o liczbę spraw wnoszonych przed sądy krajowe. Poszukiwanie optymalnego i racjonalnego modelu wykładni tych przepisów oznacza, moim zdaniem, wykreowanie możliwego stanu pewności prawa¹. Poszkodowany powinien już na etapie oceny móc ocenić, czy występować z roszczeniem i angażować ku temu określone zasoby, wiedzieć, jakie prawo właściwe znajdzie zastosowanie do jego roszczenia, a także przed jakim konkretnie sądem państwowym (którego państwa) roszczenie będzie mogło być zgłoszone. Wspomniane wyżej wątpliwości dotyczą m.in. wykładni pojęcia miejsca, w którym nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę, jako podstawy ustalenia właściwości sądu, o którym stanowi art. 7 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (rozporządzenie Bruksela I bis lub rozporządzenie 1215/2012)². Istniejący stan niepewności prawa sprzyja przede wszystkim sprawcom naruszeń, którzy mogą kwestionować zastosowanie określonego prawa jako właściwego do oceny ich odpowiedzialności lub właściwość międzynarodową sądu, przed którym wytoczono powództwo. Jednocześnie przy konstruowaniu optymalnego modelu wykładni tych przepisów należy mieć także na względzie interesy sprawców szkody i postulat zapobieżenia zjawisku *forum shopping* (mogącego polegać w kontekście *private enforcement* na wnoszeniu powództw odszkodowawczych tam, gdzie jest największe prawdopodobieństwo uzyskania przez powodów korzystnego wyroku³). Także z tych względów nie wydaje się, aby wykładnia przepisów jurysdykcyjnych miała wieść w kierunku przyjęcia zasady *forum actoris*. Opinia rzecznika generalnego Camposa Sánchez-Bordona z dnia 2 kwietnia 2020 r.⁴ (opinia) oraz wyrok ws. C-343/19 *Volkswagen* z dnia 9 lipca 2020 r.⁵ (wyrok) są kolejną odstoną spornej i mogącej rodzić liczne wątpliwości wykładni art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis.

II. Dorobek orzecniczy w ramach art. 7 pkt 2 rozporządzenia 1215/2012

Art. 7 pkt 2 rozporządzenia 1215/2012 stanowi, że osoba, która ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, może być pozwana w innym państwie członkowskim w sprawach dotyczących czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego – przed sądy miejsca, w którym nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę. Jest to regulacja tożsama z wcześniejszymi rozwiązaniami przewidzianymi w art. 5 pkt 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń

¹ Na deficyty w tym zakresie zwracają uwagę także K. Van Hove i D. Morgan: Van Hove i Morgan, 2016, s. 184, 196.

² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych.

³ Zob. np. Schreiber, Krüger i Burke, 2018, s. 36–38.

⁴ Opinia rzecznika generalnego Camposa Sánchez-Bordona przedstawiona w 02.04.2020 r. w sprawie C 343/19 *Volkswagen AG*, EU:C:2020:253.

⁵ Wyrok TSUE z 09.07.2020 r. w sprawie C 343/19 *Volkswagen AG*, EU:C:2020:534.

sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Bruksela I) oraz art. 5 pkt 3 Konwencji brukselskiej z 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych. Dokonana przez TSUE wykładnia dwóch ostatnich przepisów obowiązuje także w odniesieniu do odpowiadających sobie przepisów ww. aktów prawnych, jeżeli przepisy te można uznać za im „równoważne” – które to kryterium jest spełnione w przypadku art. 5 pkt 3 Konwencji brukselskiej i art. 5 pkt 3 rozporządzenia Bruksela I jednej strony i art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis z drugiej strony⁶.

Interpretacja wymienionych wyżej przepisów od samego początku ich obowiązywania budziła wątpliwości co do tego, czy dla określenia jurysdykcji „miejscem, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę” jest miejsce, w którym szkoda wystąpiła, czy też miejsce, w którym miało miejsce zdarzenie, które ją wywołało. Już w 1976 r. przed TSUE zawisło pytanie prejudycjalne w sprawie *Bier*⁷, w ramach odpowiedzi na które ETS orzekł, iż w celu określenia sądu właściwego miarodajne są oba te miejsca. Następnie możliwość interpretacji wspomnianego przepisu, poprzez rozróżnienie miejsca zdarzenia powodującego szkodę oraz miejscem wystąpienia szkody, stało się swoistym paradygmatem⁸, który nie jest raczej kwestionowany⁹.

W ramach niniejszego artykułu nie będę rozprawał się z wykładnią pojęcia „miejsca zdarzenia powodującego szkodę”. Miejsce powstania szkody także nie jest jednak wcale łatwe do ustalenia, albowiem w orzecznictwie TSUE podzielono szkodę na:

- 1) szkodę pierwotną oraz szkodę wtórną;
- 2) szkodę bezpośrednią oraz szkodę pośrednią;
- 3) szkodę ogólną i szkodę skonkretyzowaną.

Szkoda pierwotna i szkoda bezpośrednia uzasadniają możliwość poddania jurysdykcji pod sąd miejsca, gdzie szkoda taka się urzeczywistniła¹⁰. Wystąpienie szkody wtórnej oraz pośredniej nie stanowią zaś podstawy do stosowania art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis¹¹. Trybunał w wyroku w sprawie *Tibor-Trans*¹² zważył, iż szkoda powstała w wyniku zakupu towaru o zawyżonej przez kartel cenie od osoby niebędącej członkiem kartelu jest bezpośrednią szkodą kupującego¹³ – możliwe jest więc pozwanie członka kartelu przed sąd, rynku na który naruszenie miało wpływ (gdzie ceny zostały zniekształcone). Tożsamo twierdzi się w zasadzie, że szkoda ogólna (ochrona przed negatywnymi skutkami zdarzenia w interesie ogólnym) nie stanowi podstawy do

⁶ Zob. wyrok TSUE z 29.07.2019 r. *Tibor Trans*, C 451/18, EU:C:2019:635, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo; wyrok TSUE z 31.05.2018 r. *Nothartová*, C 306/17, EU:C:2018:360, pkt 18 i przytoczone tam orzecznictwo.

⁷ Wyrok ETS z 30.11.1976 r. *Bier*, C 21/76, zbiór orzeczeń 1976 01735.

⁸ Zob. także wyroki TSUE: z 03.04.2014 r. w sprawie *Hi Hotel HCF*, C 387/12, EU:C:2014:215, pkt 27; z 5 czerwca 2014 r. w sprawie *Coty Germany*, C 360/12, EU:C:2014:1318, pkt 46.

⁹ Wyjątkowo zob. opinia rzecznika generalnego Cruza Villalóna przedstawiona w dniu 11.09.2014 r. ws. *Pez Hejduk*, C-441/13, EU:C:2014:2212, zgodnie z którą „Artykuł 5 pkt 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w ten sposób, iż w postępowaniu dotyczącym naruszenia za pośrednictwem Internetu praw pokrewnych prawom autorskim, wskutek czego wyrządzono szkodę „nieumiejscowioną”, której położenia terytorialnego nie można określić za pomocą wiarygodnych środków dowodowych, właściwe są sądy miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę” oraz opinia rzecznika generalnego Macieja Szpunara przedstawiona w dniu 10.03.2016 r. ws. *Universal Music*, C 12/15, EU:C:2016:161 – „Artykuł 5 pkt 3 rozporządzenia (WE) nr 44/2001 Rady z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w ten sposób, że – w braku innych powiązań – za „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę” nie można uznać miejsca w państwie członkowskim, w którym szkoda zaistniała, gdy szkoda ta jest **wyłącznie szkodą czysto ekonomiczną** będącą następstwem czynu niedozwolonego popełnionego w innym państwie członkowskim”.

¹⁰ Zob. także Wolski, 2011, s. 116; Gołaczyński, 2015, Nb 9.

¹¹ Zob. np. wyrok ETS z 11.01.1990 r. w sprawie *Dumez*, C 220/88, EU:C:1990:8; wyrok TSUE z 05.07.2018 r. w sprawie *flyLAL-Lithuanian Airline*, C 27/17, EU:C:2018:533.

¹² Wyrok TSUE z 29.07.2019 r. *Tibor Trans*, C 451/18, EU:C:2019:635, pkt 31.

¹³ Zob. także Mariak, 2019, s. 125; Kohutek, 2020, pkt 4.

ustalenia jurysdykcji, zaś szkoda skonkretyzowana (ochronna prywatnych interesów poszczególnych osób) – jest taką podstawą. Niektórzy twierdzą jednakowoż, iż w sprawach o naruszenie prawa konkurencji dopuszczalny jest łącznik powstania obu rodzajów szkód¹⁴.

W tym samym orzecznictwie dotyczącym jurysdykcji pojawia się także rozróżnienie na szkodę materialną oraz czysto majątkową (*pure economic loss*). W ramach tej drugiej postulowano, aby w ogóle zaniechano wyboru pomiędzy miejscem wystąpienia zdarzenia i miejscem wystąpienia szkody¹⁵. W szczególności podnoszono, że nie da się tego rozróżnienia zastosować, kiedy charakter tej szkody nie pozwala w prosty sposób ocenić, gdzie ona wystąpiła, kiedy wskazanie miejsca wystąpienia szkody może być dokonane jedynie hipotetycznie oraz kiedy badanie okoliczności szkody zmierza do wskazania przypadkowego miejsca jej wystąpienia lub do miejsca, które może być manipulowane przez powoda. W opinii w sprawie *CDC Hydrogen Peroxide* rzecznik generalny Jääskinen utrzymywał, że art. 5 pkt 3 rozporządzenia Bruksela I nie powinien mieć zastosowania, kiedy poszkodowani są rozproszeni w wielu państwach członkowskich, ponieważ skutkowałoby to mnożeniem się równoległych procesów i istniałoby ryzyko wydawania sprzecznych wyroków, co byłoby niezgodne z ogólnym celem rozporządzenia¹⁶. Wynikające z dotychczasowego orzecznictwa kryteria definicji „miejsca, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę” w rozumieniu tego przepisu okazały się jego zdaniem nieprzydatne ze względu na znaczne rozproszenie geograficzne przyczyn i skutków podnoszonych szkód, co nie pozwala na ograniczenie liczby konkurujących postępowań oraz nie pozwala na ustalenie jednego sądu, który miałby „szczególnie ścisły związek” ze sporem i który byłby „najbardziej predystynowany” do jego rozstrzygnięcia.

Zapadł także szereg innych orzeczeń TSUE dot. szkody czysto ekonomicznej i jurysdykcji w postępowaniu o jej naprawę – i tak w wyroku w sprawie *Kolassa*¹⁷ TSUE orzekł, że sądy miejsca zamieszkania powoda są właściwe z tytułu zaistnienia szkody do rozpoznania powództwa, w szczególności jeżeli szkoda ta wystąpi bezpośrednio na rachunku bankowym powoda prowadzonym w banku mającym siedzibę w okręgu jurysdykcyjnym tych sądów – przy czym sprawa dotyczyła odpowiedzialności emitenta certyfikatu z tytułu prospektu emisyjnego dotyczącego tego certyfikatu, jak też naruszenia innych prawnych obowiązków informacyjnych spoczywających na tym emitencie. Podobnie orzekł TSUE w wyroku w sprawie *Löber*¹⁸ – zastrzegając dodatkowy wymóg, iż „pozostałe szczególne okoliczności sprawy również współprzyczyniają się do przyznania jurysdykcji owym sądom”. W sprawie *Universal Music Records*¹⁹ jednakże TSUE orzekł, że w braku innych łączników w sytuacji takiej jak w postępowaniu głównym za „miejsce, gdzie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę” nie można uznać miejsca w państwie członkowskim, w którym szkoda zaistniała, gdy szkoda ta obejmuje wyłączenie stratę finansową, która urzeczywistnia się bezpośrednio na rachunku bankowym powoda i która jest bezpośrednim następstwem czynu niedozwolonego popełnionego w innym państwie członkowskim – przy czym sprawa dotyczyła szkody wywołanej przez zaniedbanie adwokatów czeskich w sporządzeniu tekstu umowy dotyczącej zakupu udziałów spółki. Szkodę czysto majątkową traktuje się także czasami jako szkodę

¹⁴ Vilá Costa, 2012.

¹⁵ Zob. opinia rzecznika generalnego Macieja Szpunara przedstawiona w dniu 10.03.2016 r. ws. *Universal Music*, C 12/15, EU:C:2016:161, pkt 38.

¹⁶ Opinia rzecznika generalnego Niila Jääskinen przedstawiona w dniu 11.12.2014 r. w sprawie *CDC Hydrogen Peroxide*, C 352/13, EU:C:2014:2443, pkt 48–49.

¹⁷ Wyrok TSUE z 28.01.2015 r. w sprawie *Kolassa*, C 375/13, EU:C:2015:37.

¹⁸ Wyrok TSUE z 12.09.2018 r. w sprawie *Löber*, C 304/17, EU:C:2018:701.

¹⁹ Wyrok TSUE z 16.06.2016 r. w sprawie *Universal Music*, C 12/15, EU:C:2016:449.

wtórna – będącą konsekwencją szkody pierwotnej – np. w wyroku w sprawie *Marinari*²⁰, gdzie szkodą pierwotną była konfiskata weksli i aresztowanie w Zjednoczonym Królestwie, a szkodą wtórna i czysto majątkową – strata finansowa powstała we Włoszech. W opinii rzecznika generalnego przedstawionej w sprawie *flyLAL-Lithuanian Airline* wskazuje się, że „nie chodzi o miejsce wystąpienia szkody o charakterze czysto ekonomicznym, lecz o miejsce wystąpienia podnoszonego spadku sprzedaży”, zaś „szkoda o charakterze czysto ekonomicznym jest kolejnym etapem zdarzenia wywołującego szkodę” i jest w istocie szkodą pośrednią, ale obie te postacie szkody często występują w różnych miejscach²¹.

Art. 7 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I bis stanowi więc o szerokim dostępie i wielości potencjalnych możliwości jurysdykcyjnych dla powodów – poszkodowanych naruszeniami prawa konkurencji²². Jednocześnie zaś TSUE wskazuje (w ramach co najmniej kilku orzeczeń), że art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis, jako, że stanowi odstępstwo od podstawowej zasady właściwości sądu miejsca zamieszkania pozwanego, podlega wykładni ścisłej, zaś wykładnia wykraczająca poza wypadki wyraźnie przewidziane w rzeczonym rozporządzeniu jest niedopuszczalna²³. Zgodnie zresztą z motywem 15 rozporządzenia Bruksela I bis przepisy o jurysdykcji powinny być w wysokim stopniu przewidywalne i opierać się na zasadzie, że jurysdykcję w ogólności mają sądy miejsca zamieszkania pozwanego – z wyjątkiem kilku dokładnie określonych przypadków, w których ze względu na przedmiot sporu lub autonomię stron uzasadnione jest inne kryterium powiązania. Istnieją więc pewne niezmiennie wytyczne co do interpretacji przepisu art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis: główna rola przyświecających mu zasad, tj. przewidywalności zasad jurysdykcji dla obu stron oraz bliskości sądu właściwego i sporu, a także pewność prawa oraz zapobieżenie pozywaniu przed sąd państwa członkowskiego, którego pozwany nie mógł rozsądnie przewidzieć. Bliskość w stosunku do przedmiotu sporu powoduje zasadniczo łatwość przeprowadzenia postępowania dowodowego²⁴. TSUE w swoim orzecznictwie łączy więc ochronę prawną osób mających siedzibę bądź miejsce zamieszkania na terenie UE z dwoma celami: aby powód mógł w łatwy sposób zidentyfikować sąd, do którego może wystąpić i aby pozwany mógł w racjonalny sposób przewidzieć, do jakiego sądu może zostać złożone roszczenie przeciw niemu²⁵. Każda bowiem osoba ma prawo przewidzieć (w racjonalny sposób) konsekwencje swoich działań, zanim je zrealizuje; strefa ochrony prawnej nie może być ograniczona w zależności od tego, czy jest się powodem, czy pozwanym – czego nie wie się w chwili dopuszczenia się działania lub zaniechania.

W ramach naruszeń prawa konkurencji powiązanych z działalnością międzynarodowych korporacji szkoda może potencjalnie wystąpić w każdym z państw członkowskich, co otwiera nam możliwość nieograniczonej wręcz możliwości wyboru jurysdykcji, ograniczanej jedynie przez kreatywność stron postępowania (czemu niektórzy się sprzeciwiają²⁶). Co więcej, przepis ten stanowi także o „możliwości nastąpienia zdarzenia wywołującego szkodę” – szkoda więc wcale

²⁰ Wyrok ETS z 19.09.1995 r. w sprawie *Marinari*, C 364/93, EU:C:1995:289.

²¹ Zob. opinia rzecznika generalnego Michala Bobeka przedstawiona w dniu 28.02.2018 r. w sprawie *flyLAL-Lithuanian Airline*, C 27/17, EU:C:2018:136, pkt 64–76.

²² Van Hove i Morgan, 2016, s. 196.

²³ Wyroki TSUE: z 01.12.2011 r. w sprawie *Painer*, C 145/10, EU:C:2011:798, pkt 74; z 5 czerwca 2014 r. w sprawie *Coty Germany*, C 360/12, EU:C:2014:1318, pkt 43–45; z 21.05.2015 r. w sprawie *CDC Hydrogen Peroxide*, C 352/13, EU:C:2015:335, pkt 16.

²⁴ Wyrok TSUE z 16.05.2013 r. w sprawie *Melzer*, C 228/11, EU:C:2013:305, pkt 27.

²⁵ Wyroki TSUE: z 28.01.2015 r. w sprawie *Kolassa*, C 375/13, EU:C:2015:37, pkt 56; z 12.09.2018 r. w sprawie *Löber*, C 304/17, EU:C:2018:701, pkt 35.

²⁶ Zob. opinię rzecznika generalnego Michala Bobeka przedstawioną w dniu 28.02.2018 r. w sprawie *flyLAL-Lithuanian Airline*, C 27/17, EU:C:2018:136, pkt 55.

nie musiała powstać na terytorium danego państwa członkowskiego, aby można było zwrócić się do jego sądów z żądaniem rozstrzygnięcia sprawy (możliwe są wszak dwa osobne miejsca – dokonania naruszenia i powstania szkody). Wskazuje się, że specyfika postępowań z zakresu *private enforcement*, jeśli chodzi o etap ustalania jurysdykcji, wynika z tego, że mamy do czynienia z odpowiedzialnością odszkodowawczą kilku sprawców czynu, których odpowiedzialność jest najczęściej solidarna (i którzy mają różne domicyły), wykonywanie niedozwolonego porozumienia ma najczęściej miejsce w różnych państwach, a także sprawy te charakteryzują się dużą liczbą osób poszkodowanych²⁷.

Jedną kwestią jest, moim zdaniem, ogólna zasada wyboru między dwoma sądami potencjalnie właściwymi do rozpoznania sporu na kanwie art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis, a zupełnie innym zagadnieniem jest dostosowanie tej ogólnej zasady do realiów spraw dotyczących naruszenia prawa konkurencji. Jakie miejsca należy uznawać za miejsca wyrządzenia szkody w takich przypadkach? W opinii w sprawie *CDC Hydrogen Peroxide*²⁸ rzecznik generalny stwierdził, że jeśli chodzi o kryterium miejsca zmaterializowania się rozważanej szkody można uznać z ekonomicznego punktu widzenia, że szkoda wystąpiła albo we wszystkich miejscach, gdzie uważający się za poszkodowanych zakupili produkty dotknięte bezprawnym kartelem, a więc gdzie zostały podpisane lub wykonane umowy, których treść została wypaczona przez kartel – w niniejszej sprawie umowy dostawy zawarte pomiędzy pozwanymi i przedsiębiorstwami, które scedowały swoje roszczenia na powódkę – albo wszystkie miejsca, gdzie ci poszkodowani lub ich oddziały mają swoje siedziby. W dotyczącej naruszenia prawa konkurencji sprawie C-27/17 *flyLAL*²⁹ TSUE orzekł, że miejscem wystąpienia szkody może być między innymi miejsce, gdzie nastąpił spadek przychodów poszkodowanego, czyli miejsce rynku dotkniętego naruszeniem, na którym działał poszkodowany i na którym poniósł stratę. W poprzednim orzeczeniu w sprawie C-352/13 *CDC* TSUE orzekł zaś jednak, że miejscem powstania szkody jest siedziba każdego z poszkodowanych przedsiębiorców, co otworzyło drogę do przyjęcia rozumowania, że mamy do czynienia w zasadzie z jurysdykcją *forum actoris*³⁰ – co jest podejściem krytykowanym i czemu sprzeciwił się nawet sam rzecznik generalny w opinii przedstawionej w sprawie *CDC Hydrogen Peroxide*³¹, a także KE w ramach uwag złożonych w sprawie *fly-LAL*. Artykuł 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis nie został zaś wcale pomyślany jako środek ochrony powoda. Mimo, że pod względem systemowym mógłby być rozumiany jako kompensacja zasady *actor sequitor forum rei*, nie oznacza to, że powinien być systemowo stosowany do sądów państwa właściwego ze względu na miejsce zamieszkania poszkodowanego (*forum actoris*³²). Zostało to dopuszczalne jedynie gdy (i z tego powodu, że) miejscem zamieszkania poszkodowanego jest też miejsce, w którym szkoda się urzeczywistniła. Nie zawsze miejsce siedziby poszkodowanego jest tożsame z rynkiem, na którym poszkodowany prowadzi działalność.

²⁷ Szpunar, 2016, pkt 3.1.

²⁸ Opinia rzecznika generalnego Niila Jääskinena przedstawiona w dniu 11.12.2014 r. w sprawie *CDC Hydrogen Peroxide*, C 352/13, EU:C:2014:2443, pkt 50.

²⁹ Wyrok TSUE z 05.07.2018 r. w sprawie *flyLAL-Lithuanian Airline*, C 27/17, EU:C:2018:533, pkt 36, 43.

³⁰ Podobnie Idot, 2017, s. 132.

³¹ Opinia rzecznika generalnego Niila Jääskinena przedstawiona w dniu 11.12.2014 r. w sprawie *CDC Hydrogen Peroxide*, C 352/13, EU:C:2014:2443, pkt 44, 50.

³² Tak wyrok TSUE: z 25.10.2012 r. w sprawie *Folien Fischer i Fofitec*, C 133/11, EU:C:2012:664, pkt 46; z 16.01.2014 r. w sprawie *Kainz*, C 45/13, EU:C:2014:7, pkt 31.

III. Opinia i wyrok w sprawie Volkswagen

W sprawie C-343/19 *Volkswagen* wystąpiono do TSUE z następującym pytaniem prejudycjalnym: „Czy art. 7 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w ten sposób, że w okolicznościach takich, jak w postępowaniu głównym, pod pojęciem „miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę” można rozumieć miejsce znajdujące się w państwie członkowskim, w którym nastąpiła szkoda, jeżeli szkoda ta polega wyłącznie na stracie finansowej stanowiącej bezpośredni skutek czynu niedozwolonego, do którego doszło w innym państwie członkowskim?”.

Sprawa dotyczy roszczeń 574 zamieszkałych w Austrii nabywców pojazdów samochodowych marki Volkswagen, których producentem była spółka Volkswagen AG z siedzibą w Niemczech. Konsumenci-nabywcy pojazdów przelali swoje roszczenia na Verein für Konsumenteninformation³³ (zwana dalej „VKI”), która jest organizacją konsumentów z siedzibą w Austrii. Jest więc ona w tym przypadku swoistym wehikułem służącym do skumulowania szeregu roszczeń w celu ułatwienia ich dochodzenia przed sądem (podobnie jak spółki zakładane przez Cartel Damages Claims). VKI złożyła pozew w sądzie austriackim (Landesgericht Klagenfurt), dochodząc odszkodowania w wysokości 3.611.806,00 EUR oraz ustalenia odpowiedzialności spółki Volkswagen za przyszłe szkody, które nie są jeszcze oznaczone co do kwoty. Szkody te zostały wywołane zainstalowaniem w nabytych pojazdach urządzenia ograniczającego skuteczność działania, które maskowało, w punkcie kontroli, rzeczywiste wartości emitowanych spalin (tzw. afera *Dieseldgate*). Ich wystąpienie polega m.in. na tym, że cena samochodów objętych manipulacją powinna być niższa o co najmniej 30%, bo wartość pojazdów jest z tego powodu mniejsza. Szkodą jest także podwyższone zużycie paliwa, gorsza wydajność jazdy i silnika lub wyższe zużycie paliwa. Każdy zakup samochodu, którego dotyczą roszczenia VKI, został dokonany przez konsumentów od zawodowych sprzedawców pojazdów na terenie Austrii, jeszcze przed ujawnieniem w dniu 18 września 2015 r. dokonywanych przez pozwaną spółkę manipulacji spalinami. Pozwana Volkswagen AG wniosła o oddalenie powództwa, jednocześnie sprzeciwiając się jurysdykcji Landesgericht Klagenfurt.

Rzecznik generalny Sánchez – Bordona w swojej opinii słusznie przypomniał, że „W związku z wielością i zróżnicowaniem sytuacji mogących stanowić podstawę wytoczenia powództwa „dotyczącego czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego”, Trybunał Sprawiedliwości musiał stawić czoła wykładni tego przepisu w różnych kontekstach, a z upływem czasu, w kontekstach innych niż zakładane w chwili przyjęcia przepisów”³⁴. W ocenie rzecznika, istnieją jednak pewne zasady, które rządzą wykładnią przepisu art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis – zasada przewidywalności dla stron reguł jurysdykcji, zasada bliskości sądu właściwego i sporu, a także konieczność przestrzegania zastosowania przepisów o jurysdykcji szczególnej, tak

³³ W kwestii braku wpływu przelewu wiarytelności na jurysdykcję ustanowioną na podstawie art. 7 pkt 2 rozporządzenia 1215/2012: Gołaczyński i Zaliszko, 2019, pkt 6.

³⁴ Pkt 19 opinii.

aby przepisy o niej stanowiące nie były wykładane rozszerzająco³⁵. Zgodnie jednak z ugruntowanym już orzecznictwem TSUE, jeśli czyn zabroniony i jego następstwa są zlokalizowane w różnych państwach członkowskich, zakres jurysdykcji jest podzielony i przyjmuje się, że powód składając pozew może wybrać pomiędzy dwoma jurysdykcjami. Miejsce zdarzenia powodującego szkodę zwykle jest tożsame z miejscem zamieszkania pozwanego, toteż inna interpretacja spowodowała by utratę skuteczności tego przepisu³⁶. Następnie rzecznik generalny odrzucił koncepcję rozumienia art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis jako przepisu konstytuującego zasadę *forum actoris*³⁷. Tyle odnośnie ogólnych wskazań opinii.

Przechodząc do analizy przypadku w omawianej sprawie, w opinii podniesiono, że zdarzeniem powodującym szkodę byłoby zainstalowanie w trakcie procesu wytwarzania pojazdu oprogramowania, które zmieniało dane dotyczące emisji spalin przez ten pojazd. Szkada ta ma zaś charakter pierwotny³⁸ i majątkowy (tj. różnica w stanie majątku poszkodowanego przejawiająca się w tym, że nabył pojazd za ceną większą, niż jego realna wartość). Szkada taka może zostać wykryta później, ale jest szkodą pierwotną i niewtórną, bo wynika wprost ze zdarzenia wywołującego szkodę (manipulowanie silnikiem), a nie z wcześniejszej szkody doznanej przez powoda i spowodowanej tym samym zdarzeniem³⁹. W ocenie rzecznika generalnego poszkodowani są także poszkodowanymi bezpośrednio, bo „uszczerbek, na który się powołują, nie jest wynikiem wcześniejszej szkody doznanej przed nimi przez inne podmioty”. Nawet bowiem, gdy kupili samochód od innej osoby niż producent, to wcześniej szkoda ta nie ujawniła się (nikt o niej nie wiedział), wobec czego dystrybutor/importer szkody wcale nie poniósł, gdyż sprzedał konsumentowi pojazd po „zwykłej” cenie (a nie obniżonej ze względu na wadę).

Stąd też rzecznik generalny twierdzi, że roszczenia cedowane na VKI są roszczeniami opartymi nie na szkodzie na mieniu, ale na szkodzie czysto finansowej. Skracając dywagacje zawarte na ten temat w opinii wskazuję, że zgodnie z jej treścią w tym przypadku szkody czysto majątkowej ocena jurysdykcji ma charakter dwuetapowy:

- 1) wskazanie, gdzie urzeczywistniła się szkoda;
- 2) odpowiedź na pytanie, czy pozostałe okoliczności sporu potwierdzają jurysdykcję zgodnie z miejscem urzeczywistnienia się szkody⁴⁰.

Ta ocena ma na celu spowodowanie, aby sprawę rozpoznawał sąd, którego jurysdykcja zarazem spełnia kryteria bliskości lub przewidywalności. Ocena jednocześnie powinna mieć na celu jedynie potwierdzenie ustalonego już łącznika urzeczywistnienia się szkody, a nie wybór jednej z dwóch jurysdykcji⁴¹. Jednocześnie rzecznik generalny stwierdza, że „jakie są »pozostałe szczególne okoliczności«, które muszą wystąpić na poparcie miejsca wystąpienia szkody, kiedy ma ona charakter czysto finansowy, zależy oczywiście od każdego sporu: to

³⁵ Pkt 20 opinii.

³⁶ Pkt 22–23 opinii.

³⁷ Pkt 24 opinii.

³⁸ Zdaniem sądu odsyłającego, zainstalowanie w odnośnych pojazdach oprogramowania umożliwiającego manipulowanie danymi dotyczącymi emisji spalin wyrządziło szkodę pierwotną, podczas gdy szkoda podnoszona przez VKI, polegająca na zmniejszeniu wartości tych pojazdów, stanowi szkodę wtórną, wynikającą z faktu, że pojazdy te są obciążone wadą materialną – zob. pkt 13 wyroku.

³⁹ Pkt 35–39 opinii.

⁴⁰ Zob. pkt 56–59 opinii.

⁴¹ Zob. pkt 80 opinii.

sformułowanie zawiera w sobie ideę przypadkowości i odsyła do konkretnej sprawy⁴². Mogą to być, w jego ocenie:

- 1) elementy istotne dla prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości i organizacji procesu;
- 2) czynniki, które mogły przyczynić się do ukształtowania przekonania stron o miejscu prowadzenia postępowania sądowego bądź ewentualnie miejscu, gdzie mogą być pozywane w następstwie swoich działań.

Przenosząc te rozważania na kanwę sprawy *Volkswagen*, w opinii stwierdzono, że miejscem urzeczywistnienia się szkody nie może być miejsce położenia pojazdu (jest to miejsce czysto przypadkowe), ale miejsce dokonania transakcji kupna pojazdu – jednocześnie jednak rzecznik stwierdza, że „sądy tego miejsca będą właściwe (międzynarodowo i miejscowo), jeśli pozostałe okoliczności szczególne zdarzenia wskazują również na przyznanie im właściwości”. Wspomniane okoliczności szczególne to zaś te dotyczące poszkodowanego, jak te określające cel pozwanego polegający na sprzedaży pojazdów w państwie członkowskim, którego jurysdykcja jest przedmiotem dyskusji. W końcu, wnioskiem opinii jest także to, iż „niewystarczające byłoby nabycie i wydanie pojazdów na terenie Austrii, gdyby Volkswagen nie mógł racjonalnie przewidzieć, iż ten zakup mógł mieć miejsce w tym państwie członkowskim”. Niektórzy twierdzą, że rzecznik generalny usiłował przeforsować swego rodzaju *minimum contacts rule*, która jest obecna w prawie prywatnym międzynarodowym USA⁴³. Jest to zasada głosząca, iż jeśli zamierza się pozwać dany podmiot przed sądem, w okręgu którego (danym stanie) pozwany nie ma miejsca zamieszkania lub siedziby, brak jakichkolwiek związków (kontaktów) pozwanego z tym stanem powoduje niemożliwość wytoczenia tamże powództwa – owymi kontaktami mogą być prowadzenie działalności gospodarczej w danym stanie czy też przebywanie w nim⁴⁴.

W konsekwencji rzecznik generalny we wnioskach opinii stwierdza, że miejscem wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę jest miejsce, gdzie dokonano czynności, która pogorszyła jakość produktu, zaś szkoda urzeczywistnia się w miejscu położonym w państwie członkowskim, gdzie poszkodowany nabył produkt od osoby trzeciej, o ile pozostałe okoliczności potwierdzają przyznanie jurysdykcji sądom tego państwa członkowskiego. W każdym przypadku, wśród tych okoliczności musi znaleźć się co najmniej jedna, która pozwoliłaby pozwanemu racjonalnie przewidzieć, że przyszli nabywcy dokonujący zakupu w tym miejscu mogliby wystąpić z powództwem z tytułu odpowiedzialności cywilnej wynikającej z jego czynów. Co nie mniej ważne, zgodnie z opinią „Artykuł 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012, należy interpretować w ten sposób, że **nie upoważnia** on sądu miejsca, w którym szkoda się urzeczywistniła do stanowienia o swojej jurysdykcji bądź też do orzekania o jej braku na podstawie oceny pozostałych okoliczności sprawy skierowanej na wskazanie, który sąd – czy ten sam, czy też właściwy ze względu na miejsce, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące powstanie szkody – jest lepiej umiejscowiony, w kontekście zasady bliskości

⁴² Pkt 67 opinii.

⁴³ Zob. G. van Calster, The CJEU's locus damni determination in Volkswagen dismisses a US style minimum contacts rule. Like the passat, it risks picking up suits and landing them almost anywhere. Pozyskano z: <https://gavclaw.com/2020/07/10/the-cjeus-locus-damni-determination-in-volkswagen-dismisses-a-us-style-minimum-contacts-rule-like-the-passat-it-risks-picking-up-suits-and-landing-them-almost-anywhere/> (30.11.2021); tenże, *Sánchez-Bordona AG in Volkswagen. The locus damni engine is clearly revving. Locus delicti commissi in my view left underdiscussed*. Pozyskano z: <https://gavclaw.com/2020/04/07/sanchez-bordona-ag-in-volkswagen-the-locus-damni-engine-is-clearly-revving/> (30.11.2021).

⁴⁴ Zob. przykładowo wyrok SN USA z 03.12.1945r. w sprawie 326 U.S. 310 *International Shoe Co. v. Washington*.

i przewidywalności, dla rozstrzygnięcia sporu”. Jak się wydaje, stanowi to wyraźne odrzucenie doktryny *forum non conveniens* w omawianym przypadku.

W wyroku TSUE orzekł, iż artykuł 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis należy interpretować w ten sposób, że w przypadku, gdy w danym państwie członkowskim pojazdy zostały niezgodnie z prawem wyposażone przez ich producenta w oprogramowanie manipulujące danymi dotyczącymi emisji spalin, a następnie zostały nabyte od osoby trzeciej w innym państwie członkowskim, miejsce urzeczywistnienia się szkody znajduje się w tym ostatnim państwie członkowskim. Zdaniem TSUE, szkoda urzeczywistniła się dopiero w chwili zakupu pojazdów za cenę przewyższającą ich rzeczywistą wartość, a więc jest szkodą pierwotną. Nadto, nie jest ona wcale szkodą czysto majątkową (jak twierdził tak sąd odsyłający, jak i rzecznik generalny). TSUE dokonał wyraźnego rozróżnienia między szkodą w postaci wady obciążającej pojazd, który jest rzeczą, a szkodą w postaci zmniejszenia środków finansowych na koncie bankowym powstałego w wyniku inwestycji finansowych (czego dotyczą wyrok w sprawie *Kronhofer*⁴⁵, *Kolassa*⁴⁶ oraz *Löber*⁴⁷). TSUE stwierdził jednocześnie, że „taką wykładnią art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012 jest zgodna z celem przewidywalności przepisów jurysdykcyjnych, o którym mowa w motywie 15 rzezonego rozporządzenia, ponieważ producent samochodu mający siedzibę w jednym państwie członkowskim, dokonujący niezgodnych z prawem manipulacji w odniesieniu do samochodów sprzedawanych w innych państwach członkowskich, może racjonalnie przewidzieć, że zostanie pozwany przed sądami tych państw członkowskich⁴⁸”, a jednocześnie, iż „wykładnia ta jest również zgodna z celami bliskości i prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości, o których mowa w motywie 16 rozporządzenia nr 1215/2012, ponieważ w celu ustalenia wymiaru poniesionej szkody sąd krajowy może musieć dokonać oceny warunków panujących na rynku danego państwa członkowskiego, na którego terytorium został kupiony ów pojazd, przy czym sądy tego ostatniego państwa członkowskiego mają łatwiejszy dostęp do materiału dowodowego koniecznego dla celów dokonania takiego ustalenia⁴⁹”.

Kontynuując swoją linię orzeczniczą, ukształtowaną wyrokami ws. *flyLAL-Lithuanian Airline*⁵⁰ oraz *Tibor Trans*⁵¹, TSUE wysunął także dodatkowy argument za przedstawioną przez niego wykładnią art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis – argument w postaci dążenia do osiągnięcia spójności *ius* i *forum*, prawa właściwego i jurysdykcji. Zgodnie z art. 6 ust. 1 rozporządzenia Rzym II prawem miejsca wystąpienia szkody w sprawie dotyczącej czynu nieuczciwej konkurencji jest miejsce „w którym występuje lub jest prawdopodobne wystąpienie naruszenia stosunków konkurencyjnych lub zbiorowych interesów konsumentów”. TSUE ocenił, iż działania spółki Volkswagen AG, opisane przez sąd odsyłający, stanowią czyn nieuczciwej konkurencji i mogą naruszyć interesy konsumentów w każdym państwie członkowskim, na którego terytorium wadliwy towar zostanie kupiony przez konsumentów.

TSUE natomiast nawet nie zająknął się na temat tego, czy tak określona jurysdykcja powinna zostać potwierdzona przez „pozostałe szczególne okoliczności” stanu faktycznego.

⁴⁵ Wyrok z 10 czerwca 2004 r., w sprawie *Kronhofer*, (C 168/02, EU:C:2004:364).

⁴⁶ Wyrok TSUE z 28.01.2015 r. w sprawie *Kolassa*, C 375/13, EU:C:2015:37.

⁴⁷ Wyrok TSUE z 12.09.2018 r. w sprawie *Löber*, C 304/17, EU:C:2018:701.

⁴⁸ Zob. pkt 36 wyroku.

⁴⁹ Pkt 38 wyroku.

⁵⁰ Wyrok TSUE z 05.07.2018 r. w sprawie *flyLAL-Lithuanian Airline*, C 27/17, EU:C:2018:533, pkt 41.

⁵¹ Wyrok TSUE z 29.07.2019 r. w sprawie *Tibor Trans*, C 451/18, EU:C:2019:635, pkt 35.

IV. Wnioski płynące z wyroku w sprawie Volkswagen

Odnośnie jasnych stron wyroku – stanowi on z pewnością krok naprzód w kierunku efektywnej stymulacji i promocji powództw w ramach *private enforcement*. Nie ulega bowiem wątpliwości, że poszkodowani w przedmiotowej sprawie (jak i w wielu innych, analogicznych sprawach towarów wyprodukowanych przez dany podmiot, które jednak są dystrybuowane w innych państwach członkowskich) są bardziej zainteresowani dochodzeniem roszczeń przed sądem państwa, w którym mają miejsce zamieszkania bądź siedzibę. Gdyby jednak zdecydowali się dochodzić odszkodowania przed sądem państwa producenta, to na podstawie art. 4 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis także mogą to zrobić. Powodowie mają więc wybór dwóch sądów – i z tej możliwości mogą w sposób przez nich wybrany korzystać. W mojej ocenie jednak wątpliwości wynikające z wyroku przeważają nad korzyściami z niego płynącymi.

Zważyć należy jednak, iż zgodnie z jurysdykcją ogólną, ukonstytuowaną przez art. 4 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis, osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane, niezależnie od ich obywatelstwa, przed sądy tego państwa członkowskiego. Zgodnie zaś z motywem 16 do tego rozporządzenia, „jurysdykcja oparta na łączniku miejsca zamieszkania powinna zostać uzupełniona jurysdykcją opartą na innych łącznikach, które powinny zostać dopuszczone ze względu na ścisły związek pomiędzy sądem a sporem prawnym lub w interesie prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Istnienie ścisłego związku powinno zagwarantować pewność prawną oraz uniknięcie możliwości pozywania pozwanego przed sąd państwa członkowskiego, którego pozwany nie mógł rozsądnie przewidzieć”. Regulacja art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis ma więc charakter szczególny i nie podlega wykładni rozszerzającej, zaś jurysdykcja tam określona jest dodatkowa i fakultatywna⁵² – o czym należy zawsze pamiętać.

Podnosi się, że skonstruowany przez TSUE w sprawie *Volkswagen* model ustalania jurysdykcji niesie ze sobą niepewność jej ustalenia, a także duży element przypadkowości oraz podatność na manipulacje – np. miejsce zakupu samochodu może być wybrane wyłącznie z przyczyn natury podatkowej⁵³. Z pewnością niełatwe będzie też ustalenie miejsca dokonania transakcji w sytuacjach sprzedaży przez Internet. Wskazuje się także, że nie po to wyrugowano z rozporządzenia Rzym I łącznik *lex loci solutionis*, aby wracał on „tylnymi drzwiami” w ramach twórczej wykładni rozporządzenia Bruksela I bis⁵⁴.

Samo zresztą użycie przez TSUE łącznika „miejsca zawarcia transakcji” może odsyłać (jak zresztą wskazał sam sąd odsyłający) do trzech różnych jurysdykcji – miejsca zawarcia umowy, miejsca zapłaty za towar oraz miejsca dostawy towaru⁵⁵. Fakt ten także nie sprzyja przewidywalności jurysdykcji.

W mojej ocenie także utożsamianie przez TSUE momentu wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę z momentem instalacji oprogramowania zakłamującego wyniki emisji w danym samochodzie razi sztucznością. Dodatkowo, w stosunku do każdego danego pojazdu, moment

⁵² Zob. Zatorska, 2015, pkt 1.

⁵³ Zob. M. Lehmann, *Where Did Economic Loss Occur in the VW Emissions Case?* Pozyskano z: <https://eapil.org/2020/04/17/where-did-economic-loss-occur-in-the-vw-emissions-case/> (30.11.2021).

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ Zob. M. Lehmann, *Remaining Questions About CJEU Judgment in VKI v Volkswagen*. Pozyskano z: <https://eapil.org/2020/08/26/remaining-questions-about-cjeu-judgment-in-vki-v-volkswagen/> (30.11.2021).

instalacji oprogramowania jest inny, co może powodować następnie rozmaite konsekwencje (np. dot. przedawnienia roszczeń). Powstaje pytanie, czy nie lepiej jako moment wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę uznać chwilę powzięcia przez osoby kierownicze decyzji w przedmiocie stosowania takiego oprogramowania – lub też jeszcze inną chwilę.

TSUE jednocześnie przemilczał kwestię tego, czy tak wyznaczoną jurysdykcję powinien potwierdzać pozytywny wynik testu istnienia „pozostałych szczególnych okoliczności” stanu faktycznego – co moim zdaniem oznacza, że koncepcja tego testu została odrzucona. Wymagać by jednak należało, aby TSUE jednoznacznie odniósł się do wniosków opinii w tym aspekcie (znów zostaliśmy bowiem skazani na domyślanie się, co TSUE powiedział, czego nie powiedział, i co chciał w ten sposób powiedzieć lub czego nie chciał powiedzieć, nie zabierając głosu w danej sprawie). Liberalne podejście TSUE do wykładni art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis stało się jednak już uprzednio przedmiotem krytyki. Podnoszono w szczególności, że grozi to możliwością bycia pozwanym w istocie przez dowolny sąd – państwa, gdzie dany poszkodowany dokonał zakupu danego przedmiotu⁵⁶. Jednakowoż godzi się podkreślić, że skoro TSUE wyraźnie zastrzegł, że w danym stanie faktycznym szkoda nie jest szkodą czysto ekonomiczną⁵⁷, to (czego już jednak TSUE nie powiedział) nie poszukujemy pozostałych szczególnych okoliczności, bo taki wymóg nie wynika z wcześniejszego orzecznictwa TSUE. Wyroki, które nakazują poszukiwanie „pozostałych szczególnych okoliczności”, dotyczą bowiem wyłącznie szkód czysto ekonomicznych⁵⁸.

Wątpliwości budzi także szerokie posługiwanie się przez TSUE pojęciem „konsumenta” w odniesieniu do poszkodowanych w sytuacji, gdy roszczenie zostało wyraźnie sklasyfikowane już przez sąd odsyłający jako deliktowe lub quasi-deliktowe. Należy także mieć na uwadze, że tak rzecznik generalny, jak i TSUE wypowiadali się co do konkretnego stanu faktycznego, w którym to konsument w chwili zakupu nie był świadom istnienia wady (afery *Dieseldgate* wyszła na jaw dopiero po zakupie pojazdów⁵⁹). Nakazuje to przypuszczać, że gdyby samochody zostały zakupione z wiedzą istnienia wady, rozstrzygnięcie w przedmiocie wykładni art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I bis mogłoby być inne (oparte na tym, że mamy do czynienia ze szkodą pośrednią, nieuzasadniającą przyznania sądowi austriackiemu jurysdykcji – choć jest to tylko moje przypuszczenie). Mogłoby się bowiem okazać, że w takim przypadku szkoda powstała w Niemczech, a nie w Austrii (bo w chwili zakupu w Austrii konsument wiedział już o szkodzie) – co uniemożliwiłoby konstruowanie jurysdykcji sądu odsyłającego w niniejszej sprawie na podstawie powołanego przepisu (szkoda pośrednia). Powstaje zresztą istotne pytanie, czy aby na pewno wiedza o szkodzie powinna mieć jakikolwiek wpływ na jurysdykcję i czy rzeczywiście w tej sytuacji szkoda powstała w Austrii, a nie już w Niemczech?

⁵⁶ Zob. G. van Calster, The CJEU's locus damni determination in Volkswagen dismisses a US style minimum contacts rule. Like the passat, it risks picking up suits and landing them almost anywhere. Pozyskano z: <https://gavclaw.com/2020/07/10/the-cjeus-locus-damni-determination-in-volkswagen-dismisses-a-us-style-minimum-contacts-rule-like-the-passat-it-risks-picking-up-suits-and-landing-them-almost-anywhere/> (30.11.2021).

⁵⁷ Inaczej zaś orzekł sąd miejsca siedziby spółki Volkswagen AG – Landgericht Braunschweig – w wyroku z 30.04.2020 r., 11 O 3092/19, w którym uznał, że skoro za samochody zapłacono ze szwajcarskich kont bankowych, to miejscem wyrządzenia szkody jest Szwajcaria (choć dotyczyło to art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II). Pozyskano z: <http://www.rechtsprechung.niedersachsen.de/jportal/portal/page/bsndprod.psm1?doc.id=JURE200005677&st=null&showdoccase=1> (30.11.2021).

⁵⁸ Zob. wyrok TSUE z 28.01.2015 r. w sprawie *Kolassa*, C 375/13, EU:C:2015:37, pkt 52–53, 55, wyrok TSUE z 12.09.2018 r. w sprawie *Löber*, C 304/17, EU:C:2018:701., pkt 31, wyrok TSUE z 16.06.2016 r. w sprawie *Universal Music*, C 12/15, EU:C:2016:449, pkt 39.

⁵⁹ Zob. też R. de Barros Fritz, *Jurisdiction over financial damages – the A-G Opinion in the Volkswagen Case before the CJEU*. Pozyskano z: <https://conflictoflaws.net/2020/jurisdiction-over-financial-damages-the-a-g-opinion-in-the-volkswagen-case-before-the-cjeu/> (30.11.2021).

Powstało także na kanwie wyroku ciekawe zagadnienie, które zapewne może być rozwijane w kolejnych orzeczeniach TSUE – czy wpływ na przewidywalność opisaną w motywie 16 do rozporządzenia Bruksela I bis ma/powinien mieć zamiar oszukania konsumenta? W istocie bowiem cały pkt 36 wyroku opiera się na tym, że skoro producent samochodu dokonywał „niezgodnych z prawem manipulacji w odniesieniu do samochodów sprzedawanych w innych państwach członkowskich”, to może spodziewać się bycia pozwanym przed sądy tych państw.

Bibliografia

- De Barros Fritz, R. (2020). *Jurisdiction over financial damages – the A-G Opinion in the Volkswagen Case before the CJEU*. Pozyskano z: <https://conflictoflaws.net/2020/jurisdiction-over-financial-damages-the-a-g-opinion-in-the-volkswagen-case-before-the-cjeu/> (30.11.2021).
- Gołaczyński, J. (2015). W: J. Gołaczyński (red.), *Jurysdykcja, uznawanie orzeczeń sądowych oraz ich wykonywanie w sprawach cywilnych i handlowych. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1215/2012. Komentarz (online), Komentarz do art. 7*. Warszawa: C.H. Beck.
- Gołaczyński, J. i Zalisko, M. (2019). Jurysdykcja krajowa szczególna w sprawach dotyczących czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego w rozporządzeniu nr 1215/2012. *EPS*, 4.
- Idot, L. (2017). *The International Aspects of Private Enforcement After the Directive 2014/104/EU. Gaps in the EU System and Competition Between National Laws?* W: E.A. Raffaelli (red.), *XII Conference Antitrust Between EU Law and National Law*. Bruksela: Bruylant.
- Kohutek, K. (2020). Miejsce wystąpienia szkody antymonopolowej jako łącznik determinujący jurysdykcję sądu krajowego rozpatrującego pozew o odszkodowanie. Glosa do wyroku TS z dnia 29 lipca 2019 r., C-451/18. *EPS*, 2.
- Lehmann, M. (2020). *Where Did Economic Loss Occur in the VW Emissions Case?* Pozyskano z: <https://eapil.org/2020/04/17/where-did-economic-loss-occur-in-the-vw-emissions-case/> (30.11.2021).
- Lehmann, M. (2020). *Remaining Questions About CJEU Judgment in VKI v Volkswagen*. Pozyskano z: <https://eapil.org/2020/08/26/remaining-questions-about-cjeu-judgment-in-vki-v-volkswagen/> (30.11.2021).
- Mariak, A. (2019). Jurysdykcja krajowa w sprawach dotyczących naprawienia szkody spowodowanej naruszeniem prawa konkurencji – wnioski w świetle wyroku TSUE z dnia 29 lipca 2019 r. w sprawie C-451/18 – Tibor-Trans przeciwko DAF Trucks. *iKAR*, 8(8).
- Schreiber, T., Krüger, C. i Burke, P. (2018). *Practical challenges for cross-border follow-on actions*. W: P.L. Parcu, G. Monti i M. Botta (red.), *Private enforcement of EU Competition Law*. Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Szpunar, M. (2016). Private enforcement a prawo prywatne międzynarodowe. W: T. Skoczny (red.), *Prawo konkurencji. 25 lat*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Van Calster, G. (2020). The CJEU's locus damni determination in Volkswagen dismisses a US style minimum contacts rule. Like the passat, it risks picking up suits and landing them almost anywhere. Pozyskano z: <https://gavclaw.com/2020/07/10/the-cjeus-locus-damni-determination-in-volkswagen-dismisses-a-us-style-minimum-contacts-rule-like-the-passat-it-risks-picking-up-suits-and-landing-them-almost-anywhere/> (30.11.2021)
- Van Calster, G. (2020). Sánchez-Bordona AG in Volkswagen. The locus damni engine is clearly revving. Locus delicti commissi in my view left underdiscussed. Pozyskano z: <https://gavclaw.com/2020/04/07/sanchez-bordona-ag-in-volkswagen-the-locus-damni-engine-is-clearly-revving/> (30.11.2021).

- Van Hove, K. i Morgan, D. (2016). The Challenges to Achieving Certainty for Civil Antitrust Defendants in the EU. W: E.A. Raffaelli (red.), *XII Antitrust between EU Law and National Law*. Bruksela: Bruylant.
- Vilá Costa, B. (2012). How to apply Articles 5(1) and 5(3) Brussels I Regulation to Private Enforcement of Competition Law: a Coherent Approach. W: J. Basedow i in. (red.), *International Antitrust Litigation: Conflict of Laws and Coordination*. Oregon: Oxford and Portland.
- Wolski, D. (2011). Jurysdykcja właściwa dla umów oraz deliktów i quasi-deliktów w świetle Rozporządzenia 44/2001 (Bruksela I) – wybrane zagadnienia. *Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego*, IX.
- Zatorska, J. (2015). *Komentarz do rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (online)*, Komentarz do art. 7. Warszawa: Wolters Kluwer.